

Kỹ thuật điện tử

Nguyễn Duy Nhật Viễn

Nội dung

- Chương 1: Mở đầu.
- Chương 2: Diode và ứng dụng.
- Chương 3: BJT và ứng dụng.
- Chương 4: OPAMP và ứng dụng.
- Chương 5: Kỹ thuật xung cơ bản.
- Chương 6: Kỹ thuật số cơ bản.

Chương 1 Mở đầu

Nội dung

- Lịch sử phát triển
- Các linh kiện điện tử thông dụng
 - Linh kiện thụ động
 - Linh kiện tích cực
 - Linh kiện quang điện tử
- Điện áp, dòng điện và các định luật cơ bản
 - Điện áp và dòng điện
 - Nguồn áp và nguồn dòng
 - Định luật Ohm
 - Định luật điện áp Kirchoff
 - Định luật dòng điện Kirchoff

Lịch sử phát triển

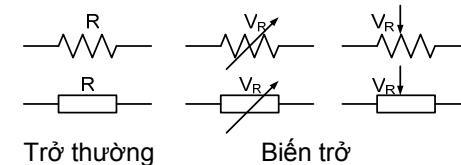
- 1884, Thomas Edison phát minh ra đèn điện tử
- 1948, Transistor ra đời ở Mỹ, 1950, ứng dụng transistor trong các hệ thống, thiết bị.
- 1960, mạch tích hợp (Integrated Circuit) ra đời.
- 1970, Tích hợp mật độ cao
 - MSI (Medium Semiconductor IC)
 - LSI (Large Semiconductor IC)
 - VLSI (Very Large Semiconductor IC)

Linh kiện điện tử thông dụng

Linh kiện thụ động

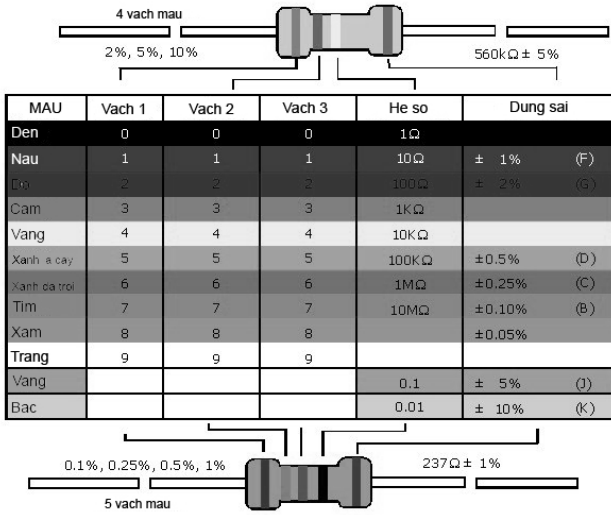
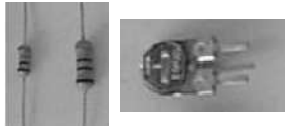
Điện trở

- Linh kiện có khả năng cản trở dòng điện
- Ký hiệu:

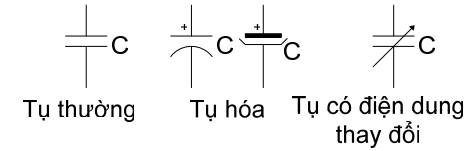
- Đơn vị: Ohm (Ω).
 - $1\text{k}\Omega = 10^3 \Omega$.
 - $1\text{M}\Omega = 10^6 \Omega$.

Điện trở

Tụ điện

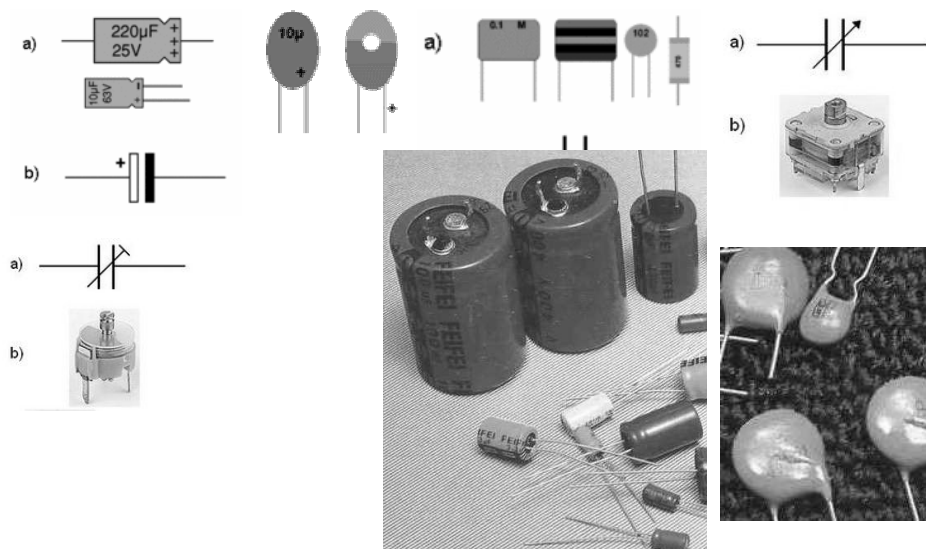
- Linh kiện có khả năng tích tụ điện năng.
- Ký hiệu:

- Đơn vị Fara (F)

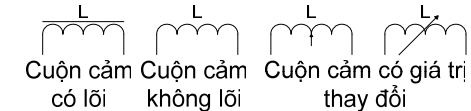
- $1\mu\text{F} = 10^{-6} \text{ F}$.
- $1\text{nF} = 10^{-9} \text{ F}$.
- $1\text{pF} = 10^{-12} \text{ F}$.

Tụ điện

Cuộn cảm

- Linh kiện có khả năng tích lũy năng lượng từ trường.
- Ký hiệu:

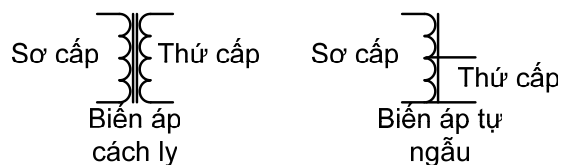

- Đơn vị: Henry (H)

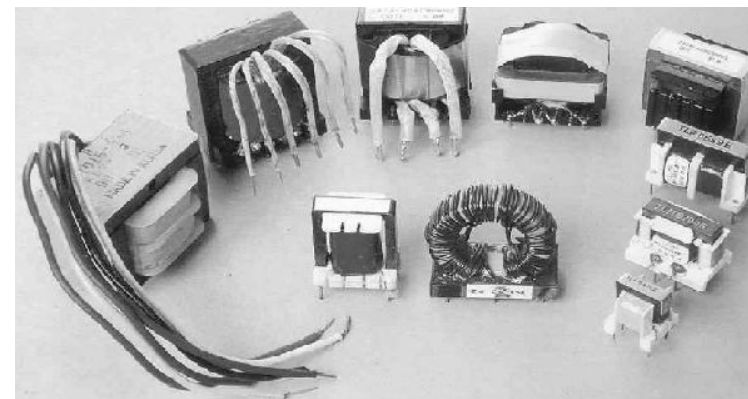
- $1\text{mH} = 10^{-3} \text{ H}$.

Biến áp

- Linh kiện thay đổi điện áp
- Biến áp cách ly
- Biến áp tự ngẫu

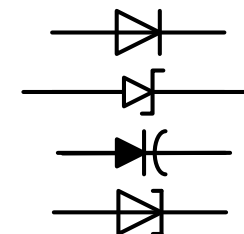
Biến áp

Linh kiện tích cực

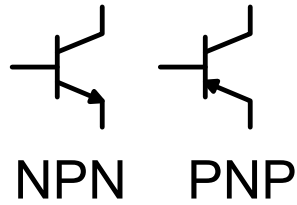
Diode

- Linh kiện được cấu thành từ 2 lớp bán dẫn tiếp xúc công nghệ
 - Diode chỉnh lưu
 - Diode tách sóng
 - Diode ổn áp (diode Zener)
 - Diode biến dung (diode varicap hoặc varactor)
 - Diode hầm (diode Tunnel)

Transistor lưỡng cực BJT

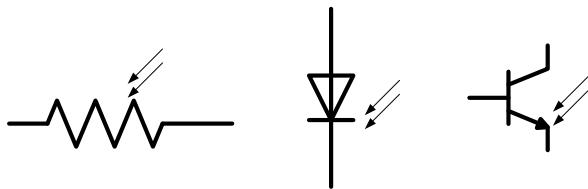
- BJT (Bipolar Junction Transistor)
- Linh kiện được cấu thành từ 3 lớp bán dẫn tiếp xúc liên tiếp nhau.
- Hai loại:
 - NPN
 - PNP

Linh kiện quang điện tử

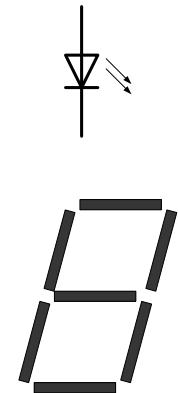
Linh kiện thu quang

- Quang trở
- Quang diode
- Quang transistor

Linh kiện phát quang

- Diode phát quang (Led : Light Emitting Diode)
- LED 7 đoạn

Điện áp, dòng điện và các định luật cơ bản

Điện áp và dòng điện

■ Điện áp:

- Hiệu điện thế giữa hai điểm khác nhau trong mạch điện.
- Trong mạch thường chọn một điểm làm điểm chung để so sánh các điện áp với nhau gọi là masse hay là đất (thường chọn là 0V).
- Điện áp giữa hai điểm A và B trong mạch được xác định: $U_{AB} = V_A - V_B$.
- Với V_A và V_B là điện thế điểm A và điểm B so với masse.
- Đơn vị điện áp: Volt (V).

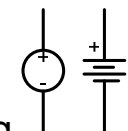
Điện áp và dòng điện

■ Dòng điện:

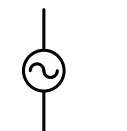
- Dòng dịch chuyển có hướng của các hạt mang điện trong vật chất.
- Chiều dòng điện từ nơi có điện thế cao đến nơi có điện thế thấp.
- Chiều dòng điện ngược với chiều dịch chuyển của điện tử.
- Đơn vị dòng điện: Ampere (A).

Nguồn áp và nguồn dòng

■ Nguồn áp

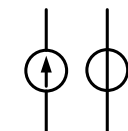

Nguồn áp một chiều

Nguồn áp xoay chiều

■ Nguồn dòng

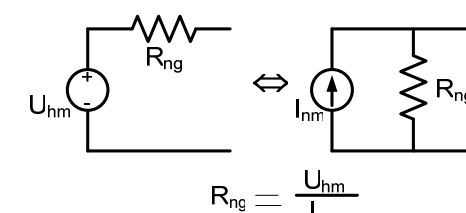

Nguồn dòng một chiều

Nguồn dòng xoay chiều

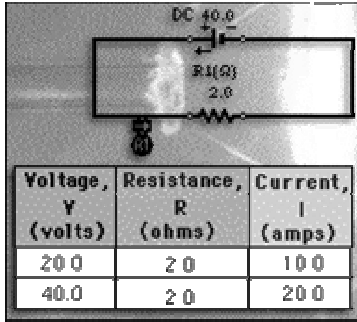
■ Định lý Thevenin & Norton

Định luật Ohm

- Mỗi quan hệ tuyến tính giữa điện áp và dòng điện:

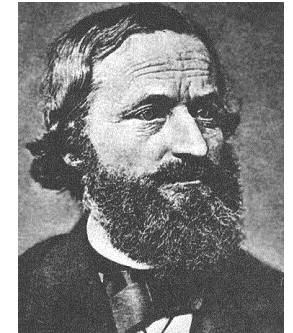
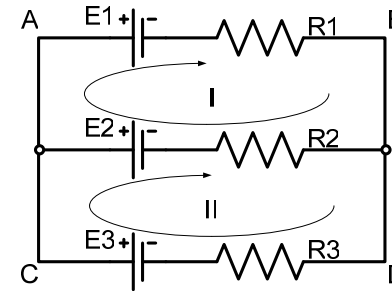
□ $U = I \cdot R$

Georg Ohm

Định luật điện áp Kirchoff

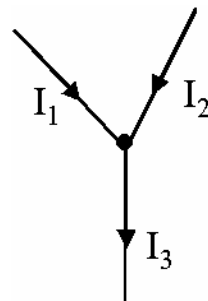
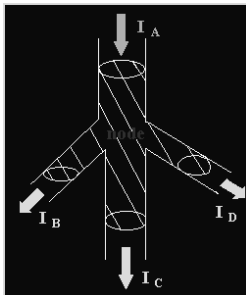
- Kirchoff's Voltage Law (KVL):
 - Tổng điện áp các nhánh trong vòng bằng 0.
 - $\sum V = 0$.

Gustav Kirchoff

Định luật dòng điện Kirchoff

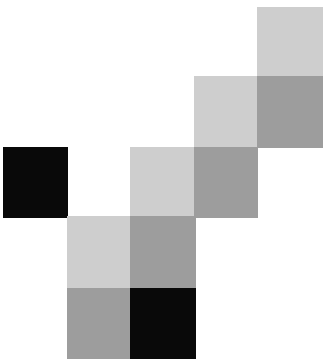
- Kirchoff's Current Law (KCL):
 - Tổng dòng điện tại một nút bằng 0.
 - $\sum I = 0$.

Kỹ thuật điện tử

Nguyễn Duy Nhật Viễn

Chương 2 Diode và ứng dụng

Nội dung

- Chất bán dẫn
- Diode
- Đặc tuyến tĩnh và các tham số của diode
- Bộ nguồn 1 chiều

Chất bán dẫn

Chất bán dẫn

- Khái niệm
- Vật chất được chia thành 3 loại dựa trên điện trở suất ρ :
 - Chất dẫn điện
 - Chất bán dẫn
 - Chất cách điện
- Tính dẫn điện của vật chất có thể thay đổi theo một số thông số của môi trường như nhiệt độ, độ ẩm, áp suất ...

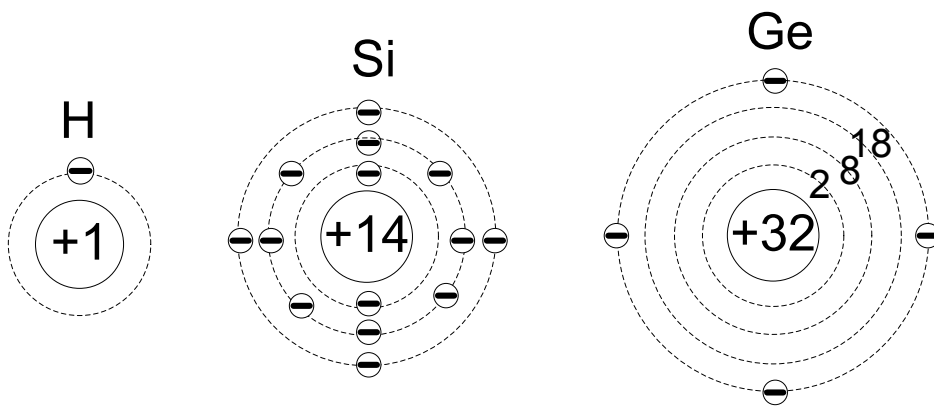
Chất bán dẫn

	Chất dẫn điện	Chất bán dẫn	Chất cách điện
Điện trở suất ρ	$10^{-6} \div 10^{-4} \Omega \text{cm}$	$10^{-6} \div 10^{-4} \Omega \text{cm}$	$10^{-6} \div 10^{-4} \Omega \text{cm}$
$T^\circ \uparrow$	$\rho \uparrow$	$\rho \downarrow$	$\rho \downarrow$

- Dòng điện là dòng dịch chuyển của các hạt mang điện
- Vật chất được cấu thành bởi các hạt mang điện:
 - Hạt nhân (điện tích dương)
 - Điện tử (điện tích âm)

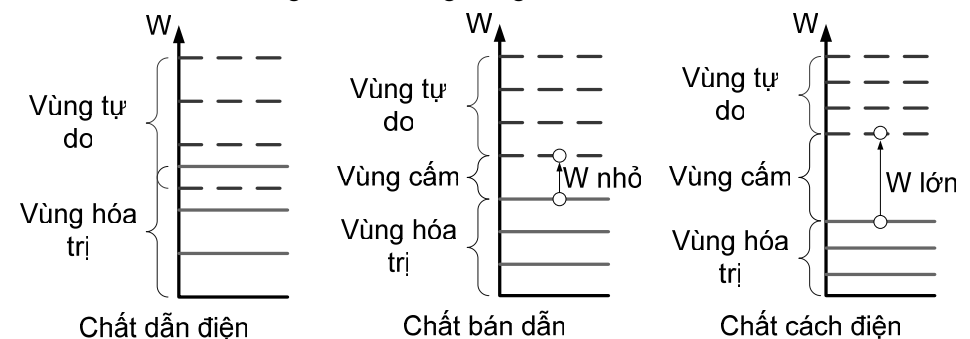
Chất bán dẫn

- Gồm các lớp:
 - K: 2; L: 8; M: 8, 18; N: 8, 18, 32...

Chất bán dẫn

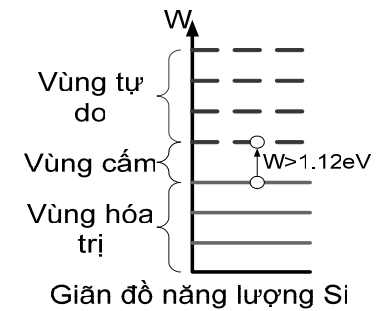
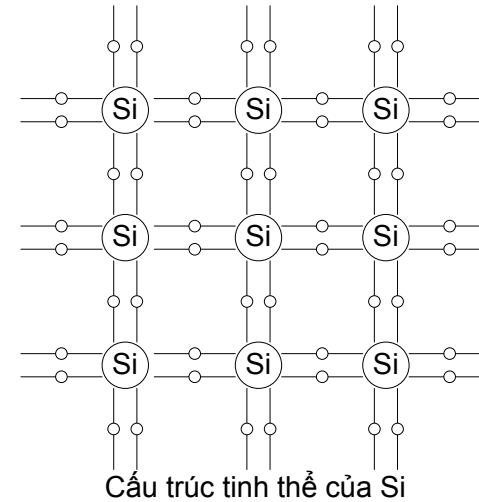
- Giãn đồ năng lượng của vật chất
 - Vùng hóa trị: Liên kết hóa trị giữa điện tử và hạt nhân.
 - Vùng tự do: Điện tử liên kết yếu với hạt nhân, có thể di chuyển.
 - Vùng cấm: Là vùng trung gian, hàng rào năng lượng để chuyển điện tử từ vùng hóa trị sang vùng tự do

Chất bán dẫn thuần

- Hai chất bán dẫn điển hình
 - Ge: Germanium
 - Si: Silicium
- Là các chất thuộc nhóm IV trong bảng tuần hoàn Mendeleev.
- Có 4 điện tử ở lớp ngoài cùng
- Các nguyên tử liên kết với nhau thành mạng tinh thể bằng các điện tử lớp ngoài cùng.
- Số điện tử lớp ngoài cùng là 8 electron dùng chung

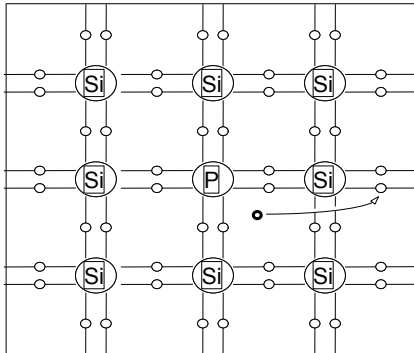
Chất bán dẫn thuần

Gọi n: mật độ điện tử, p: mật độ lỗ trống
Chất bán dẫn thuần: $n=p$.

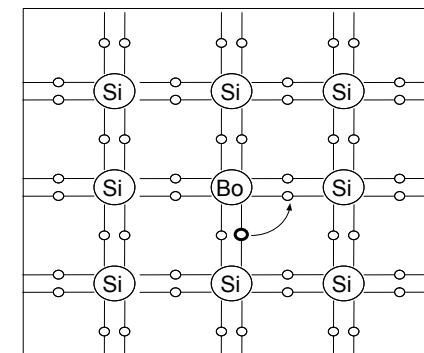
Chất bán dẫn tạp

- Chất bán dẫn tạp loại N:
 - Pha thêm chất thuộc nhóm V trong bảng tuần hoàn Mendeleev vào chất bán dẫn thuần, ví dụ Phospho vào Si.
 - Nguyên tử tạp chất thừa 1 e lớp ngoài cùng liên kết yếu với hạt nhân, dễ dàng bị ion hóa nhờ một năng lượng yếu
 - $n > p$

Chất bán dẫn tạp

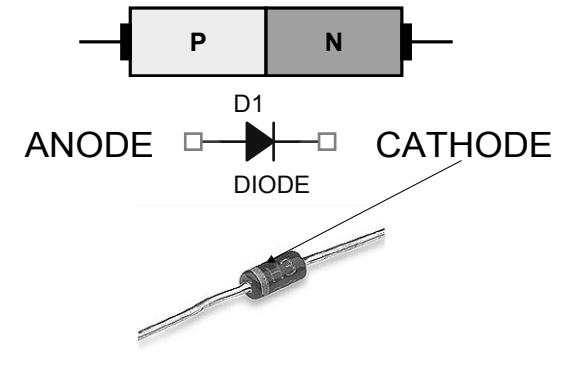
- Chất bán dẫn tạp loại P:
 - Pha thêm chất thuộc nhóm III trong bảng tuần hoàn Mendeleev vào chất bán dẫn thuần, ví dụ Bo vào Si.
 - Nguyên tử tạp chất thiếu 1 e lớp ngoài cùng nên xuất hiện một lỗ trống liên kết yếu với hạt nhân, dễ dàng bị ion hóa nhờ một năng lượng yếu
 - $p > n$

Diode

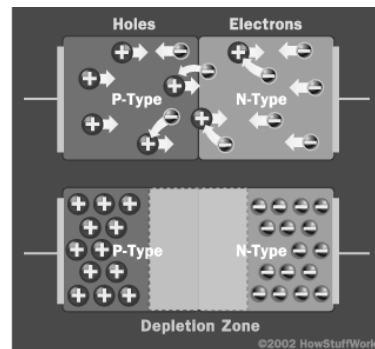
Cấu tạo

- Cho hai lớp bán dẫn loại P và N tiếp xúc công nghệ với nhau, ta được một diode.

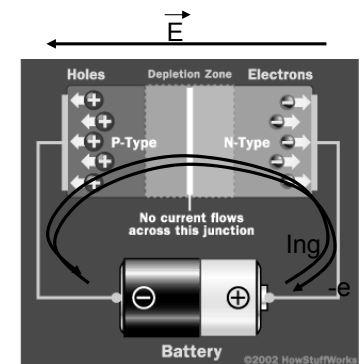
Chưa phân cực cho diode

- Hiện tượng khuếch tán các e^- từ N vào các lỗ trống trong P \rightarrow vùng rỗng khoảng $100\mu\text{m}$.
- Điện trường ngược từ N sang P tạo ra một hàng rào điện thế là U_{tx} .
 - Ge: $U_{\text{tx}}=V_{\gamma}\sim 0.3\text{V}$
 - Si: $U_{\text{tx}}=V_{\gamma}\sim 0.6\text{V}$

Phân cực ngược cho diode

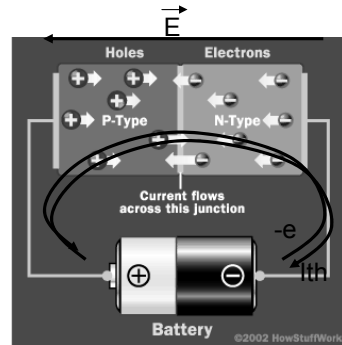
- Âm nguồn thu hút hạt mang điện tích dương (lỗ trống)
- Dương nguồn thu hút các hạt mang điện tích âm (điện tử)
- Vùng trống càng lớn hơn.
- Gắn đúng: Không có dòng điện qua diode khi phân cực ngược.
- Nguồn 1 chiều tạo điện trường E như hình vẽ.
- Điện trường này hút các điện tử từ âm nguồn qua P, qua N về dương nguồn sinh dòng điện theo hướng ngược lại

- Dòng điện này là dòng điện của các hạt thiểu số gọi là dòng trôi.
- Giá trị dòng điện rất bé.

Phân cực thuận cho diode

- Âm nguồn thu hút hạt mang điện tích dương (lỗ trống)
- Dương nguồn thu hút các hạt mang điện tích âm (điện tử)
- Vùng trống biến mất.

- Nguồn 1 chiều tạo điện trường E như hình vẽ.
- Điện trường này hút các điện tử từ âm nguồn qua P, qua N về dương nguồn sinh dòng điện theo hướng ngược lại
- Dòng điện này là dòng điện của các hạt đa số gọi là dòng khuếch tán.
- Giá trị dòng điện lớn.

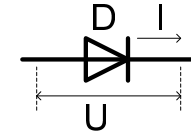
Dòng điện qua diode

- Dòng của các hạt mang điện đa số là dòng khuếch tán I_d , có giá trị lớn.

$$\square I_d = I_s e^{qU/kT}$$

□ Với

- Điện tích: $q = 1,6 \cdot 10^{-19} \text{C}$.
- Hằng số Boltzmal: $k = 1,38 \cdot 10^{-23} \text{J/K}$.
- Nhiệt độ tuyệt đối: $T \text{ (}^\circ\text{K)}$.
- Điện áp trên diode: U .
- Dòng điện ngược bão hòa: I_s chỉ phụ thuộc nồng độ tạp chất, cấu tạo các lớp bán dẫn mà không phụ thuộc U (xem như hằng số).

Dòng điện qua diode

- Dòng của các hạt mang điện thiểu số là dòng trôi, dòng rò I_g , có giá trị bé.

■ Vậy:

- Gọi điện áp trên 2 cực của diode là U .
- Dòng điện tổng cộng qua diode là:
 - $I = I_d + I_g$.

- Khi chưa phân cực cho diode ($I=0, U=0$):

- $I_s e^{q0/kT} + I_g = 0$.
- $\Rightarrow I_g = -I_s$.

Dòng điện qua diode

- Khi phân cực cho diode ($I, U \neq 0$):

$$\square I = I_s (e^{qU/kT} - 1) \quad (*)$$

- Gọi $U_T = kT/q$ là thế nhiệt thì ở 300°K , ta có $U_T \sim 25.5 \text{mV}$.

$$\square I = I_s (e^{U/U_T} - 1) \quad (**)$$

- (*) hay (**) gọi là phương trình đặc tuyến của diode.

Đặc tuyến tĩnh và các tham số của diode

Đặc tuyến tĩnh của diode

- Phương trình đặc tuyến Volt-Ampe của diode:

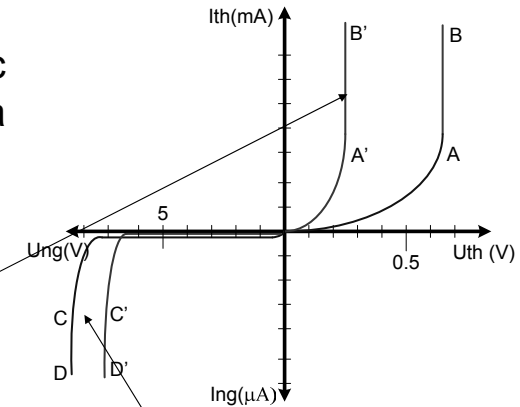
$$I = I_s (e^{qU/kT} - 1)$$

Đoạn AB (A'B'): phân cực thuận, U gần như không đổi khi I thay đổi.

Ge: $U \sim 0.3V$

Si: $U \sim 0.6V$.

Đoạn làm việc của diode chỉnh lưu

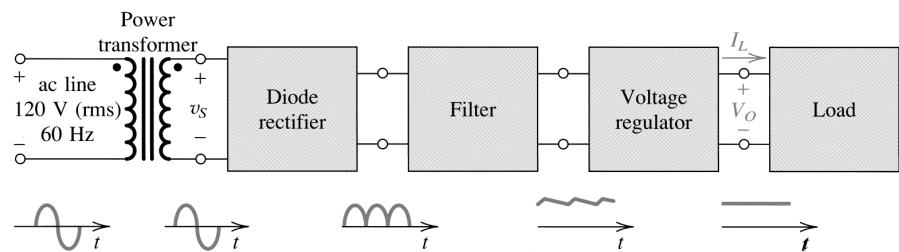
Đoạn CD (C'D'): phân cực ngược, U gần như không đổi khi I thay đổi.
Đoạn làm việc của diode zener

Các tham số của diode

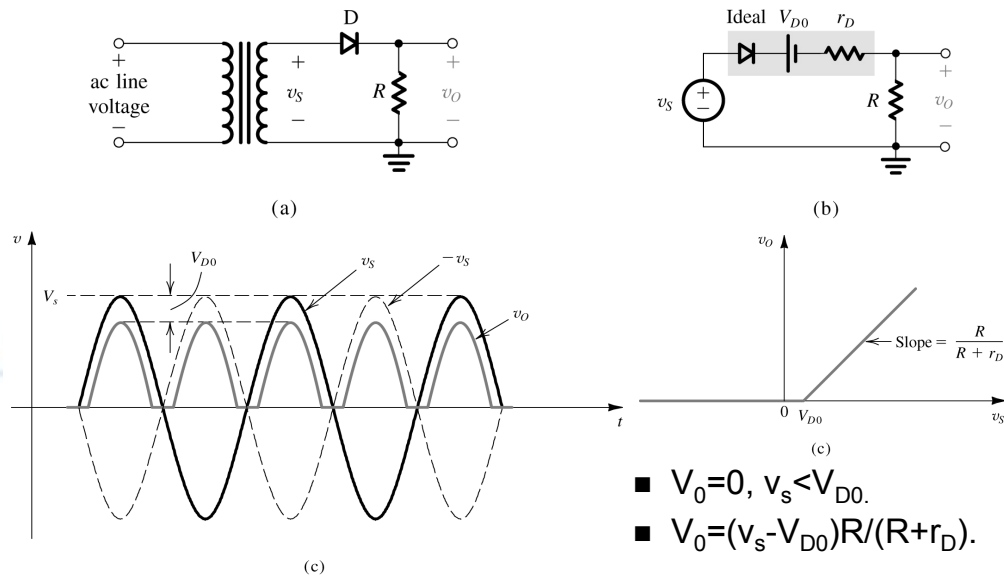
- Điện trở một chiều: $R_o = U/I$.
 - $R_{th} \sim 100-500\Omega$.
 - $R_{ng} \sim 10k\Omega-3M\Omega$.
- Điện trở xoay chiều: $r_d = \delta U / \delta I$.
 - $r_{dng} \gg r_{dth}$
- Tần số giới hạn: f_{max} .
 - Diode tần số cao, diode tần số thấp.
- Dòng điện tối đa: I_{Acf}
 - Diode công suất cao, trung bình, thấp.
- Hệ số chỉnh lưu: $K_{cl} = I_{th} / I_{ng} = R_{ng} / R_{th}$.
 - K_{cl} càng lớn thì diode chỉnh lưu càng tốt.

Bộ nguồn 1 chiều

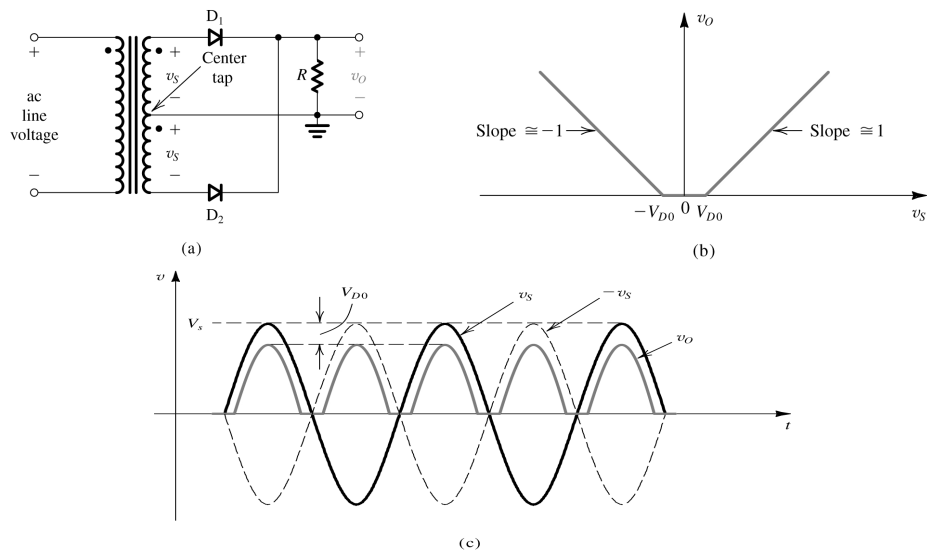
Sơ đồ khối

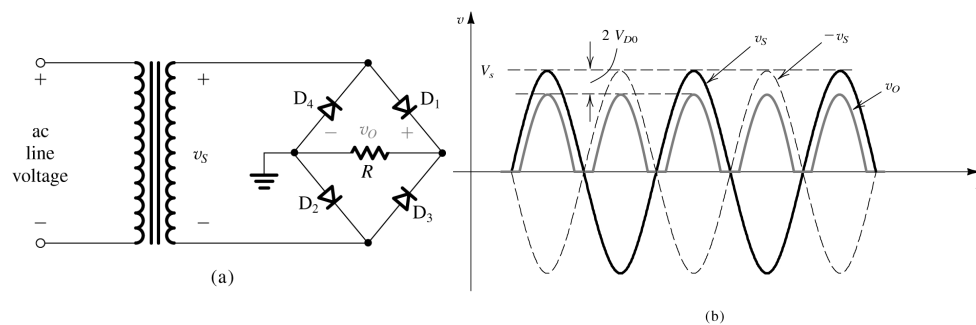
Chỉnh lưu bán kỳ

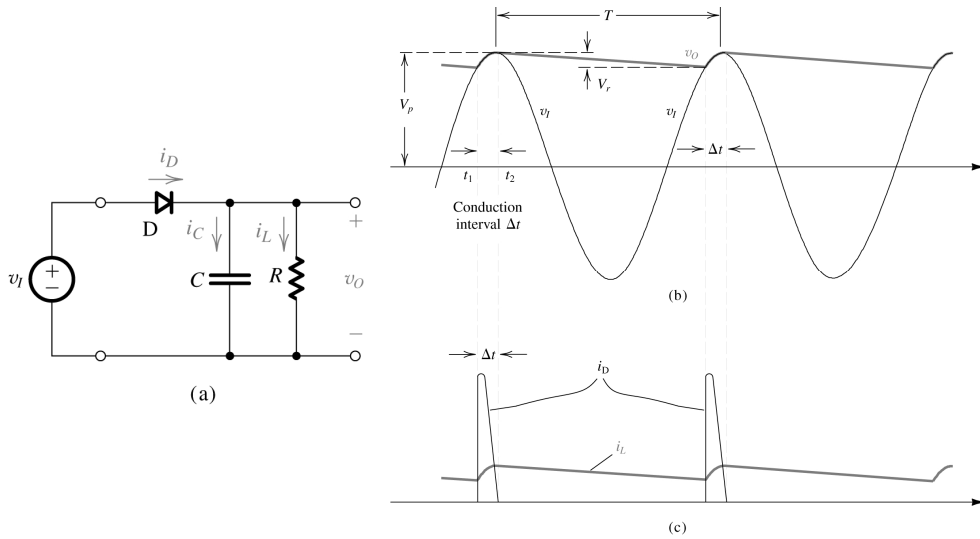
Chỉnh lưu toàn kỳ

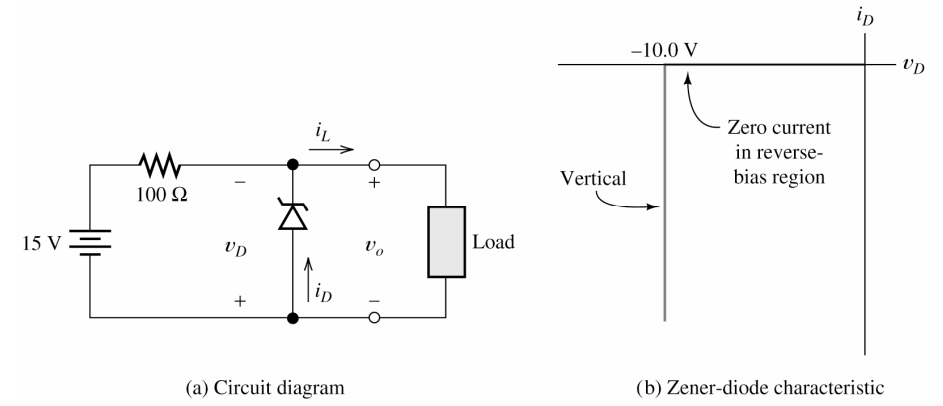
Chỉnh lưu cầu

Mạch lọc tụ C

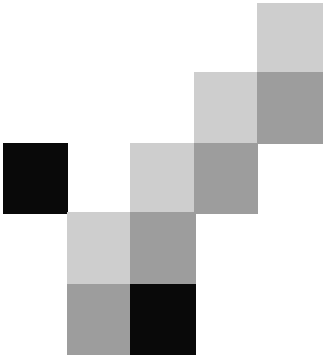
Ổn áp bằng diode zener

Kỹ thuật điện tử

Nguyễn Duy Nhật Viễn

Chương 3 BJT và ứng dụng

Nội dung

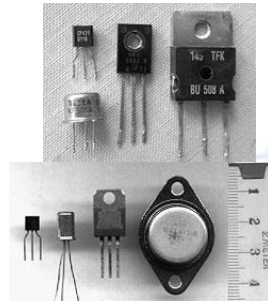
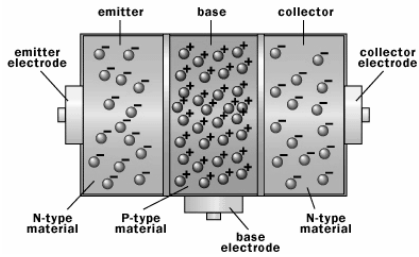
- Cấu tạo BJT
- Các tham số của BJT
- Phân cực cho BJT
- Mạch khuếch đại dùng BJT
- Phương pháp ghép các tầng khuếch đại
- Mạch khuếch đại công suất

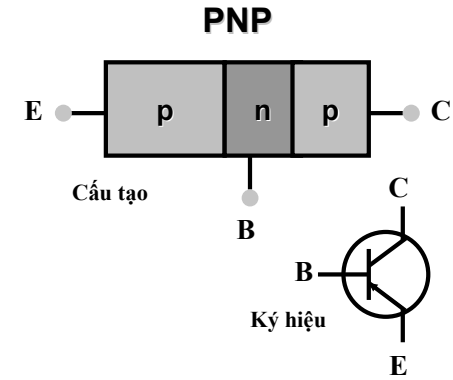
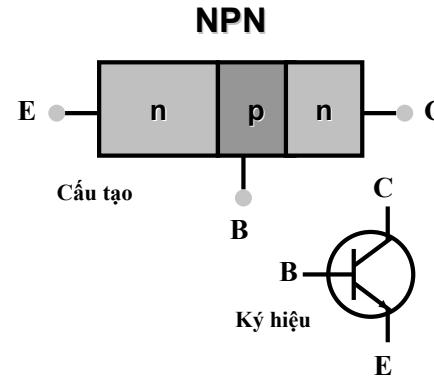
Cấu tạo BJT

BJT (Bipolar Junction Transistors)

- Cho 3 lớp bán dẫn tiếp xúc công nghệ liên tiếp nhau.
- Các cực E: Emitter, B: Base, C: Collector.
- Điện áp giữa các cực dùng để điều khiển dòng điện.

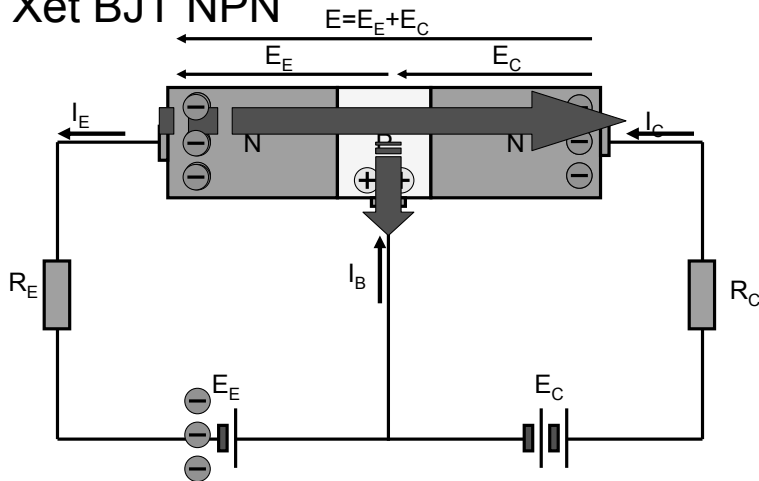

Hai loại BJT

Nguyên lý hoạt động

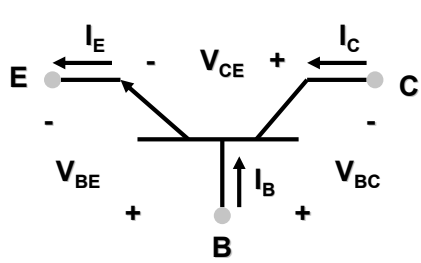
■ Xét BJT NPN

Nguyên lý hoạt động

- Từ hình vẽ:
 - $I_E = I_B + I_C$
- Định nghĩa hệ số truyền đạt dòng điện:
 - $\alpha = I_C / I_E$
- Định nghĩa hệ số khuếch đại dòng điện:
 - $\beta = I_C / I_B$
- Như vậy,
 - $\beta = I_C / (I_E - I_C) = \alpha / (1 - \alpha)$;
 - $\alpha = \beta / (\beta + 1)$.
- Do đó,
 - $I_C = \alpha I_E$;
 - $I_B = (1 - \alpha) I_E$;
 - $\beta \approx 100$ với các BJT công suất nhỏ.

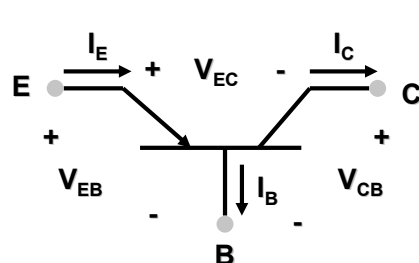
Chiều dòng, áp của các BJT

npn

$$I_E = I_B + I_C$$

$$V_{CE} = -V_{BC} + V_{BE}$$

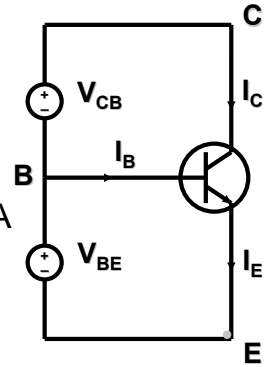
pnp

$$I_E = I_B + I_C$$

$$V_{EC} = V_{EB} - V_{CB}$$

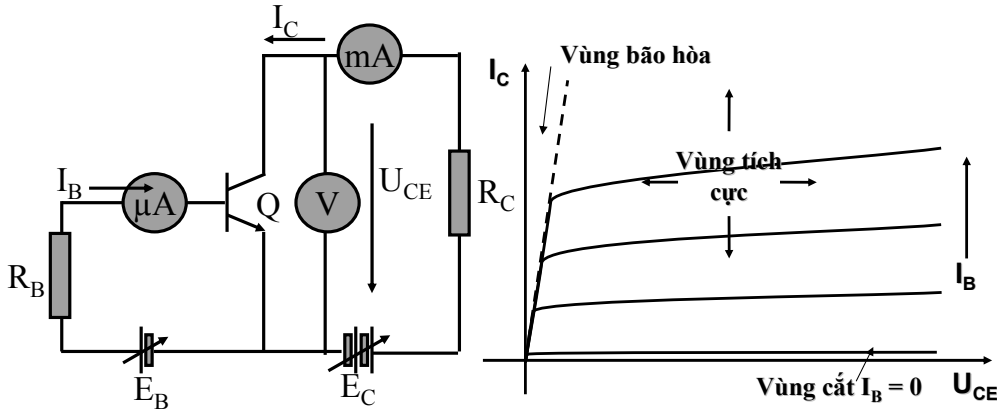
Ví dụ

- Cho BJT như hình vẽ.
- Với $I_B = 50 \mu A$, $I_C = 1 \text{ mA}$
- Tìm: I_E , β và α

- Giải:
- $I_E = I_B + I_C = 0.05 \text{ mA} + 1 \text{ mA} = 1.05 \text{ mA}$
- $\beta = I_C / I_B = 1 \text{ mA} / 0.05 \text{ mA} = 20$
- $\alpha = I_C / I_E = 1 \text{ mA} / 1.05 \text{ mA} = 0.95238$
- α còn có thể tính theo β .
- $\alpha = \frac{\beta}{\beta + 1} = \frac{20}{21} = 0.95238$

Đặc tuyến tĩnh của BJT

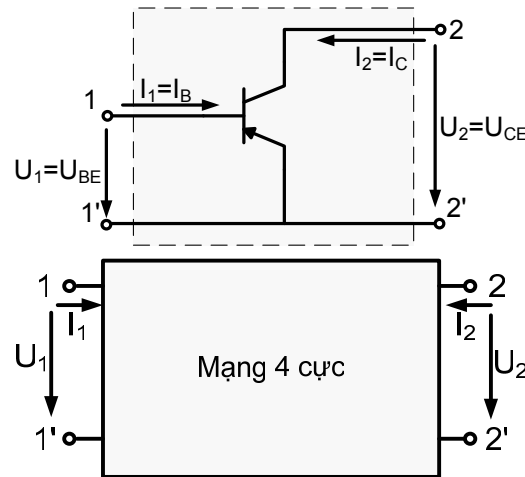

- Giữ giá trị I_B không đổi, thay đổi U_{CE} , xác định I_C , ta có:
- $I_C = f(U_{CE}) \Big|_{I_B = \text{const}}$

Các tham số của BJT

BJT như một mạng 4 cực

■ Xét BJT NPN, mắc theo kiểu E-C

Tham số trở kháng z_{ik}

■ Hệ phương trình:

$$\begin{cases} U_1 = z_{11}I_1 + z_{12}I_2 \\ U_2 = z_{21}I_1 + z_{22}I_2 \end{cases}$$

■ Ở dạng ma trận:

$$\begin{bmatrix} U_1 \\ U_2 \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} z_{11} & z_{12} \\ z_{21} & z_{22} \end{bmatrix} \begin{bmatrix} I_1 \\ I_2 \end{bmatrix}$$

$$\begin{aligned} z_{11} &= \left. \frac{U_1}{I_1} \right|_{I_2=0}, & z_{12} &= \left. \frac{U_1}{I_2} \right|_{I_1=0} \\ z_{21} &= \left. \frac{U_2}{I_1} \right|_{I_2=0}, & z_{22} &= \left. \frac{U_2}{I_2} \right|_{I_1=0} \end{aligned}$$

■ z_{11} : Trở kháng vào của BJT khi hở mạch ngõ ra.

■ z_{12} : Trở kháng ngược của BJT khi hở mạch ngõ vào.

■ z_{21} : Trở kháng thuận của BJT khi hở mạch ngõ ra.

■ z_{22} : Trở kháng ra của BJT khi hở mạch ngõ vào.

Tham số dẫn nạp y_{ik}

■ Hệ phương trình:

$$\begin{cases} I_1 = y_{11}U_1 + y_{12}U_2 \\ I_2 = y_{21}U_1 + y_{22}U_2 \end{cases}$$

■ Ở dạng ma trận:

$$\begin{bmatrix} I_1 \\ I_2 \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} y_{11} & y_{12} \\ y_{21} & y_{22} \end{bmatrix} \begin{bmatrix} U_1 \\ U_2 \end{bmatrix}$$

$$y_{11} = \left. \frac{I_1}{U_1} \right|_{U_2=0}, \quad y_{12} = \left. \frac{I_1}{U_2} \right|_{U_1=0}$$

$$y_{21} = \left. \frac{I_2}{U_1} \right|_{U_2=0}, \quad y_{22} = \left. \frac{I_2}{U_2} \right|_{U_1=0}$$

■ y_{11} : Dẫn nạp vào của BJT khi ngắn mạch ngõ ra.

■ y_{12} : Dẫn nạp ngược của BJT khi ngắn mạch ngõ vào.

■ y_{21} : Dẫn nạp thuận của BJT khi ngắn mạch ngõ ra.

■ y_{22} : Dẫn nạp ra của BJT khi ngắn mạch ngõ vào.

Tham số hỗn hợp h_{ik}

■ Hệ phương trình:

$$\begin{cases} U_1 = h_{11}I_1 + h_{12}U_2 \\ I_2 = h_{21}I_1 + h_{22}U_2 \end{cases}$$

■ Ở dạng ma trận:

$$\begin{bmatrix} U_1 \\ I_2 \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} h_{11} & h_{12} \\ h_{21} & h_{22} \end{bmatrix} \begin{bmatrix} I_1 \\ U_2 \end{bmatrix}$$

$$h_{11} = \left. \frac{U_1}{I_1} \right|_{U_2=0}, \quad h_{12} = \left. \frac{U_1}{U_2} \right|_{I_1=0}$$

$$h_{21} = \left. \frac{I_2}{I_1} \right|_{U_2=0}, \quad h_{22} = \left. \frac{I_2}{U_2} \right|_{I_1=0}$$

■ h_{11} : Trở kháng vào của BJT khi ngắn mạch ngõ ra.

■ h_{12} : Hệ số hồi tiếp điện áp của BJT khi hở mạch ngõ vào.

■ h_{21} : Hệ số khuếch đại dòng điện của BJT khi ngắn mạch ngõ ra.

■ h_{22} : Dẫn nạp ra của BJT khi hở mạch ngõ vào.

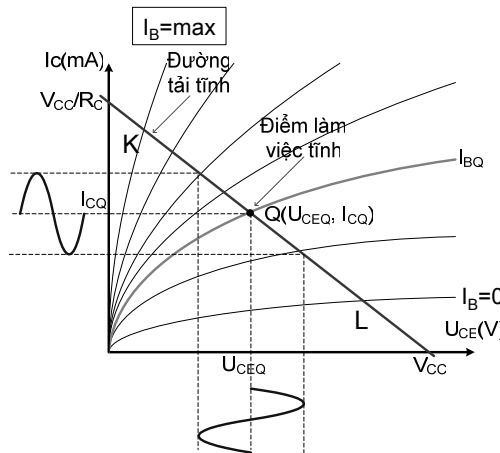
Phân cực cho BJT

Phân cực cho BJT

- Cung cấp điện áp một chiều cho các cực của BJT.
- Xác định chế độ hoạt động tĩnh của BJT.
- Chú ý khi phân cực cho chế độ khuếch đại:
 - Tiếp xúc B-E được phân cực thuận.
 - Tiếp xúc B-C được phân cực ngược.
- Vì tiếp xúc B-E như một diode, nên để phân cực cho BJT, yêu cầu $V_{BE} \geq V_{\gamma}$.
 - Đối với BJT Ge: $V_{\gamma} \sim 0.3V$
 - Đối với BJT Si: $V_{\gamma} \sim 0.6V$

Đường tải tĩnh và điểm làm việc tĩnh của BJT

- Đường tải tĩnh được vẽ trên đặc tuyến tĩnh của BJT. Quan hệ: $I_C = f(U_{CE})$.
- Điểm làm việc tĩnh nằm trên đường tải tĩnh ứng với khi không có tín hiệu vào (xác định chế độ phân cực cho BJT).
- Điểm làm việc tĩnh nằm càng gần trung tâm KL càng ổn định.

Phân cực bằng dòng cố định

- Xét phân cực cho BJT NPN
- Áp dụng KLV cho vòng I:
 - $I_B = (V_B - U_{BE}) / R_B$
- Áp dụng KLV cho vòng II:
 - $U_{CE} = V_{CC} - I_C R_C$

